

Člověk a kultura

(Sociální a kulturní antropologie – přehled základních teorií)

Sociální a kulturní antropologie – předmět studia

- studium světa „těch druhých“

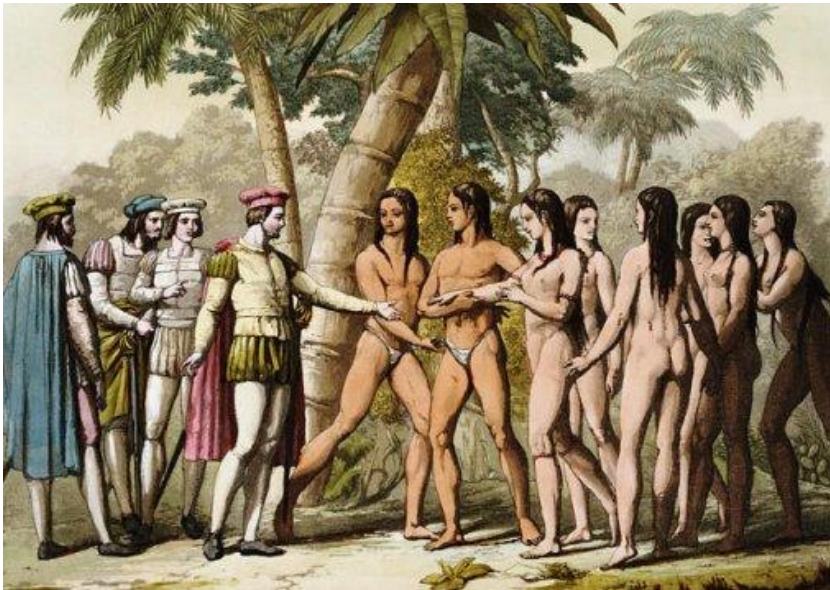
MY vs. ONI

- MY = lidé; ONI = nepřátelé, opičáci, všiváci, barbaři ...
- nedůvěra a odpor k cizincům, jejich zvykům, jejich víře
- židovská ghetta, křížové výpravy

Sociální a kulturní antropologie – předmět studia

- zámořské objevy → zájem o exotický svět, jeho kulturu a jeho obyvatelé
- z „barbara“ se stává „divoch“
- evropocentrismus, etnocentrismus a kulturní relativismus

Formování vědy o člověku a kultuře

John Locke (1632-1704)

- člověk si osvojuje poznatky a pravidla chování v průběhu sociálního učení
- socializace a enkulturace
- *Zkoumání lidského rozumu* (1690)

Anne Robert Jacques Turgot (1727-1781)

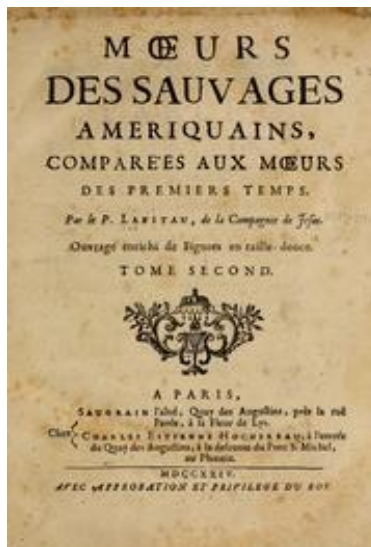
- výchova není pouhý přenos informací od rodičů a učitelů, ale podílí se na ní také vnější sociální a životní prostředí
- psychická jednota lidstva

Formování vědy o člověku a kultuře

Joseph François Lafitau (1681-1746)

- komparativní metoda
- studium severoamerických indiánů
- srovnání indiánské společnosti se starověkými národy
- pravlastí indiánů je Starý svět
- *Obyčeje amerických divochů ve srovnání s obyčeji nejzazších dob (1724)*

Formování vědy o člověku a kultuře

Giovanni Battista Vico (1668-1744)

- teorie cyklického vývoje; teorie plurality kultur
- po kulturním růstu a rozkvětu následuje úpadek
- tři epochy – božská, heroická, lidská

Jean Antoine de Condorcet (1743-1794)

- teorie lineární evoluce kultury
- koncepce dějin jako nepřetržitý pokrok, jehož zdrojem je lidské vědění

Formování vědy o člověku a kultuře

Adam Ferguson (1723-1816)

- evoluční pohled na kulturu a dějiny lidstva
- divoštství – barbarství – civilizace

Německá škola – Völkerkunde

- rozvoj etnografie a etnologie

Francouzská škola

- 1799 – *Společnost pozorovatelů člověka*
- zakládání etnografických muzeí a společností

Kultura

- lat. *colo, colere*

- **Marcus Tullius Cicero (106-43 př. n. l.):** kultura = charakteristika lidské vzdělanosti, aktivní lidská činnost

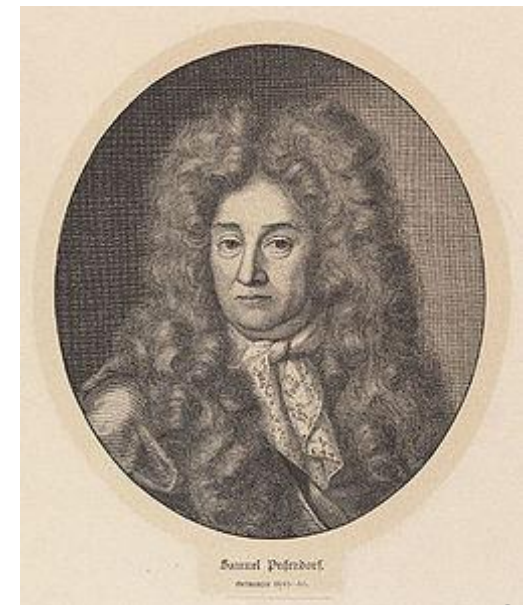
- ve středověku pod silným náboženským tlakem
- renesance a humanismus – návrat k antickému pojetí
- hraniční čára mezi člověkem a přírodou; člověk je aktivní tvůrce kultury

- v 17. století pojem kultura souvisí s rozvojem lidských schopností – **F. Bacon (1561-1626), J. A. Komenský (1592-1670)**

Kultura

Samuel von Pufendorf (1632-1694)

- sociální důraz na kulturu
- kultura = všechny lidské výtvořky a společenské instituce
- kultura představuje problematiku kultivace schopností člověka a produktů lidské činnosti
- *De jure naturae et gentium libri octo* (1688)

Kultura

Karl Franz von Irwing (1728-1781)

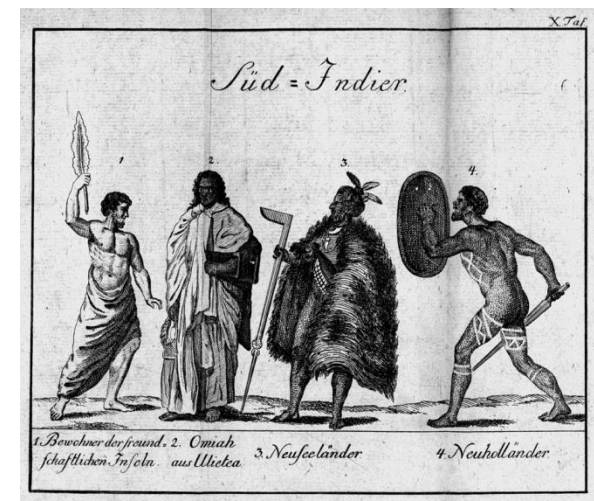
- kultura = kultivace a rozvoj lidských schopností a energie
- *O kultuře lidstva* (1779)

Johann Christoph Adelung

Johann Christoph Adelung (1732-1806)

- kultura = přechod od smyslovějších a živočišných podmínek k složitěji spředeným vzájemným vztahům společenského života
- *O kultuře lidského rodu* (1782)

Kultura

Daniel Jenisch (1762-1804)

- kultura = postupné zdokonalování a kultivace lidských schopností

Christoph Meiners (1747-1810)

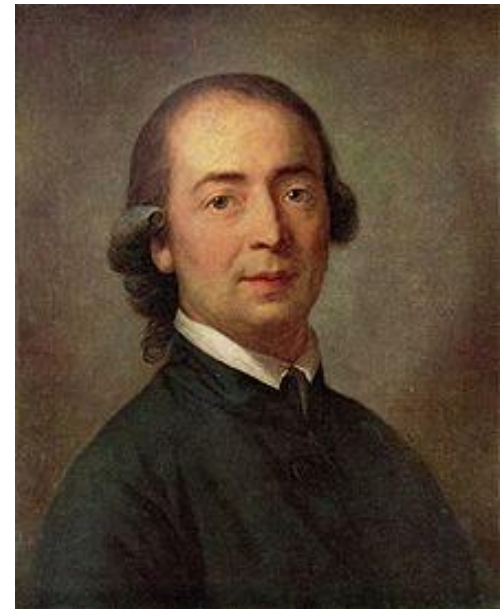
- prvky etnografického přístupu v pojetí kultury

Kultura

Johann Gottfried Herder (1744-1803)

- kultura = adaptace k prostředí
- tradice
- role jazyka – „Pouze jazyk učinil člověka lidským, uzavřev nesmírný příboj jeho afektů v určité hráze a dav mu ve slovech rozumné myšlenkové znaky.“
- kultura = univerzální lidský fenomén

- *Myšlenky k filozofii dějin lidstva (1784-1791)*

Filozofické pojetí kultury

- německá klasická filozofie
- kultura = pozitivní hodnoty, které přispívají k humanizaci a zdokonalování člověka

Immanuel Kant (1724-1804)

- kultura = schopnost člověka chovat se v souladu s cíli, které si stanovil

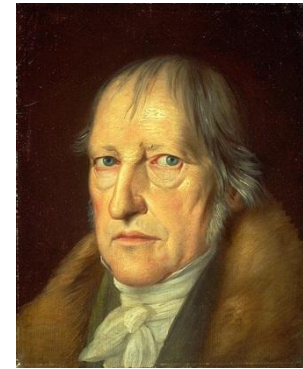
Friedrich Schiller (1759-1805)

- harmonický soulad mezi fyzickou a mravní přirozeností prostřednictvím kultury

Johann Gottlieb Fichte (1759-1814)

Filozofické pojetí kultury

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831)

- kultura není produktem lidské aktivity, ale výsledkem a specifickým stupněm vývoje absolutního ducha

SVĚT KULTURY JAKO STUPNĚ VÝVOJE ABSOLUTNÍHO DUCHA

ÚROVNĚ LIDSKÉHO POZNÁNÍ

Smyslový názor

Představy

Myšlení a pojmy

FORMY LIDSKÉHO POZNÁNÍ

Umění

Náboženství

Věda

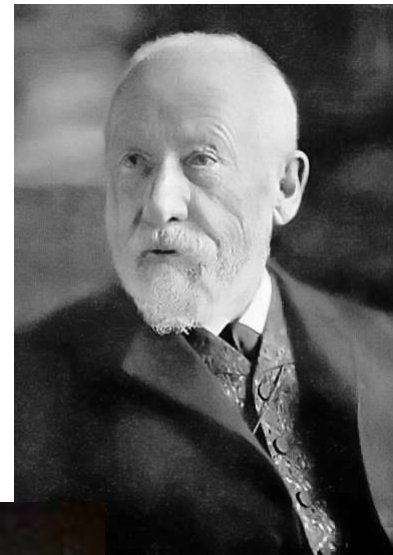
Filozofické pojetí kultury

Wilhelm Dilthey (1833-1911)

- objektivní duch, sociální prostředí
- vědy přírodní a vědy o duchu
- systémy kultury

Wilhelm Windelband (1848-1915)

- klasifikace věd podle rozdílnosti metod
- vědy o zákonitostech a vědy o událostech

Wilhelm Dilthey

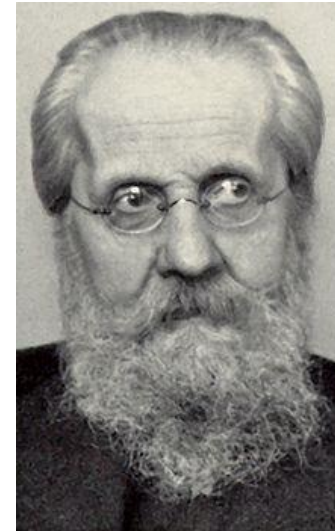

Wilhelm Windelband

Filozofické pojetí kultury

Heinrich Rickert (1863-1936)

- věda o kultuře
- kultura = způsob lidské existence
- kultura je protiklad k přírodě

W. Dilthey

W. Windelband

H. Rickert

Vědy přírodní

Vědy nomotetické

Vědy o přírodě

Vědy o duchu

Vědy idiografické

Vědy o kultuře

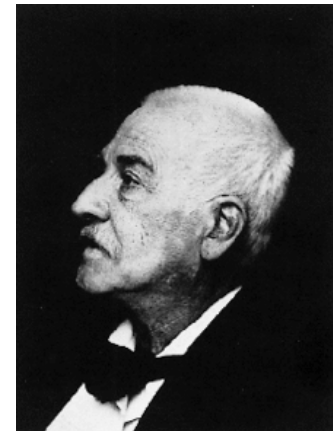
Antropologické pojetí kultury

Gustav Friedrich Klemm (1802-1867)

- antropologický přístup ke kultuře
- stav a stadia kultury – dějiny kultury
- *Všeobecné kulturní dějiny lidstva (1843-1852), Všeobecné vědy o kultuře (1854-1855)*

Jacob Christoph Burckhardt (1818-1897)

- kultura = souhrn všeho toho, co k podpoře materiálního a jako výraz duchovně mravného života spontánně vzniklo, všechna družnost, všechny formy techniky, umění, básnictví a věd
- *Úvahy o světových dějinách (1873)*

Antropologické pojetí kultury

- od poloviny 19. století se nové pojetí kultury šíří z Německa
- Rusko, Velká Británie, USA, Francie

Nikolaj Jakovlevič Danilevskij (1822-1885)

- kulturní a historické typy
- pluralita kultur
- lokální kultury
- *Rusko a Evropa (1869)*

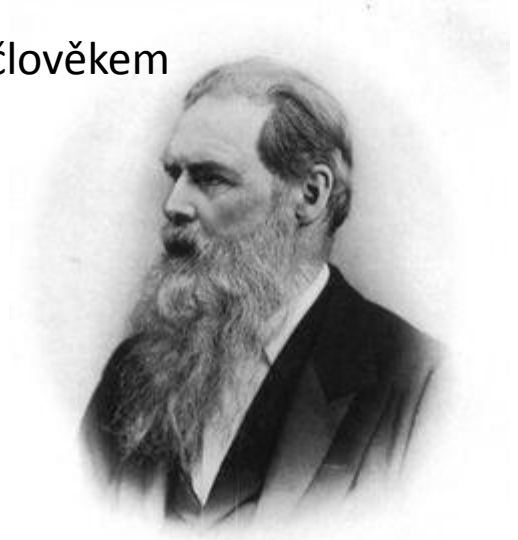

Antropologické pojetí kultury

Edward Burnett Tylor (1832-1917)

„Kultura neboli civilizace... je ten komplexní celek, který zahrnuje poznání, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.“

- kultura = specifický lidský adaptační nástroj přetvářející svět člověkem
- *Primitivní kultura* (1871)

*E. B. Tylor. Aet. 67.
From a photograph by - Hault and Fox*

Kultura a civilizace

- civilizace = kultivace, zdokonalení a pokrok
- kultura = podobná definice jako civilizace

- oba pojmy se často zaměňovaly – myšlenka kultivace a zdokonalování člověka
- často pojem civilizace vystupoval jako ekvivalent pojmu kultura

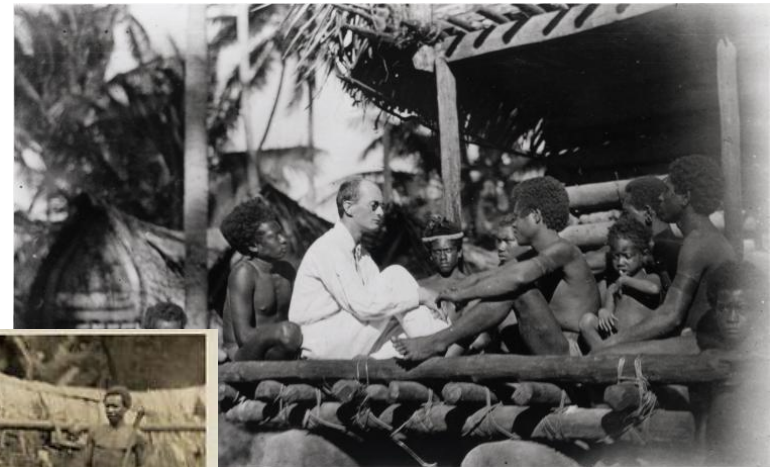
- Honoré G. R. Mirabeau (1749-1791)
- P. S. Ballanche (1776-1847)
- C. F. Volney (1757-1820) ad.

Kultura

- 1) Axiologické (hodnotící) pojetí kultury
- 2) Antropologické pojetí kultury
- 3) Redukcionistické pojetí kultury

Metody studia kultury v antropologii

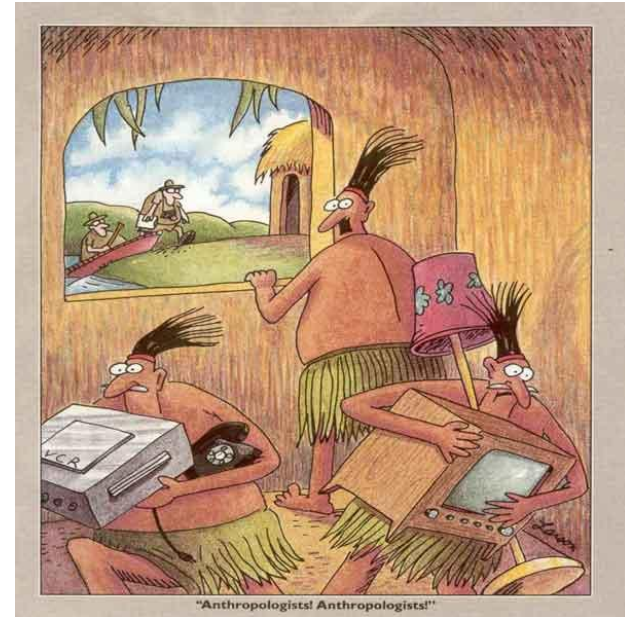
- cílem pochopit způsob života cizích společností
- terénní výzkum
- zúčastněné pozorování
- tradičním předmětem studia jsou preliterární společnosti; dnes se antropologové zaměřují také na moderní civilizovanou společnost

Metody studia kultury v antropologii

Zúčastněné pozorování

- pobyt mezi příslušníky studované kultury
 - příprava na výzkum
 - seznámení se s poznatky o dané kultuře
 - jazykové schopnosti
 - testování předem daných hypotéz a cílů
-
- etnocentrismus, kulturní relativismus, kulturní šok, potenciální ohrožení
 - střet dvou kultur – kultura antropologa vs. kultura příslušníka studované společnosti
 - práce s informátory

Metody studia kultury v antropologii

Další metody

- genealogie
- životopisy
- projekční testy
- případové studie
- obsahová analýza
- dotazník
- vizuální záznamy (dok. filmy, fotografie, videozáznam)

Metody studia kultury v antropologii

Interpretace výsledků

- mnoho úskalí
- jiná kulturní zkušenost výzkumníka
- terénní poznámky
 - Organizační dokumentace
 - Analytická dokumentace
 - Terénní dokumentace
- metodologická reflexivita – alternativní přístup ke studiu člověka a kultury

Rituál těla u kmene Nacirema

- Horace Miner (1956): Body ritual among the Nacirema. *American Anthropologist* 58, pp. 503-507
- severoamerický kmen mající extrémní rituály zaměřené na vlastní tělo
- v domech mají speciální skříňky pro magické roztoky nutné pro rituály
- ústa mají velký vliv na sociální vztahy ve společnosti
- Nacirema jsou posedlí svými těly a jejich rozkladem
- rituály této kultury prostupuje dominantní role masochismu

Sociální a kulturní antropologie

- Velká Británie – společnost, sociální struktury
- USA – kultura

- společný zájem výzkumu – preliterární společnosti

- SOCIOKULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Paleoantropologie
Primatologie

Etnická
antropologie

Vývojová
antropologie

Molekulární
antropologie

FYZICKÁ ANTROPOLOGIE

TEORETICKÁ ANTROPOLOGIE

ANTROPOLOGIE

APLIKOVANÁ ANTROPOLOGIE

KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

Etnografie
Etnologie

Archeologie
Prehistorie

Lingvistická
antropologie

Sociální
antropologie